

het NSF) dat mej. van Tongeren nadere gegevens omtrent de door haar groep verzorgde onderduikers aan de LO zou opgeven. Mej. van Tongeren weigerde. 'Meer en meer', zo schreef zij, niet zonder verontwaardiging, na de oorlog, 'streefde de LO er naar een *centrale positie* in te nemen en de distributie der bonkaarten en andere bescheiden aan zich te trekken, *met uitsluiting van die groepen die niet aan de gestelde eis van opgave van namen en geboortedata en (of) adressen wilden voldoen*'.¹ Enkele plattelandspredikanten wisten mej. van Tongeren toen in contact te brengen met lokale Knokploegen die bonkaarten voor haar gingen 'kraken'. Bij dat alles ondervond zij veel steun van de algemeen secretaris der Hervormde Synode, ds. K. H. E. Gravemeyer. Het was overigens zo dat de grote Landelijke Organisatie voor Hulp aan Onderduikers (de LO die als enige inderdaad het gehele land bestreek) niet uit de rijen der hervormden maar uit die der gereformeerden voortgekomen was.

De LO/LKP²

Op het gebied van de hulp aan illegale werkers en onderduikers hebben zich de Landelijke Organisatie voor Hulp aan Onderduikers en de met haar verbonden Landelijke Knokploegen naar verhouding laat gepresenteerd: de LO

¹ J. J. van Tongeren: *Groep-2000. Beknopt historisch verslag* (1945), p. 22. ² Het beeld dat wij van de LO/LKP geven, is in de eerste plaats gebaseerd op het reeds meermalen aangehaalde geschiedwerk *Het Grote Gebod* dat de LO/LKP in 1951 als resultaat van breed opgezet, eigen historisch onderzoek heeft doen verschijnen. Voorzitter van de 'Gedenkboekcommissie' was dr. ir. H. van Riessen, secretaris R. G. van der Haar, Als leden fungeerden Rogier van Aerde (ps. van A. J. H. F. van Rijen), A. W. Bijl, Antoon Coolen, H. A. Douqué, Ad Goede, dr. A. Kessen, K. Norel, ds. F. Slomp, G. Spanhard en Anne de Vries. Wij menen dat onder hun leiding een bij uitstek waardevol werk tot stand gekomen is – veruit het gedetailleerdste werk over een Nederlandse illegale organisatie dat ooit verschenen is. In dat werk werden alle in '51 nog levende verzetsdeelnemers en -deelnemsters met hun illegale namen aangeduid – wij vermelden, ook in citaten, steeds de werkelijke namen, voorzover wij die konden achterhalen.

Nog één opmerking.

Op grond van *Het Grote Gebod* kunnen wij van de LO/LKP natuurlijk een nauwkeuriger en uitgebreider beeld geven dan van de verzorgingsgroepen die wij in de voorafgaande paragraaf noemden, alsmede van de talloze vooral kleine verzorgingsgroepen waarover wij slechts in algemene termen konden schrijven. De lezer gelieve te bedenken dat wij vooral van de LO veel vermelden dat, zij het op kleiner schaal, meer 'lokaal', voor *alle* verzorgingsgroepen gegolden heeft.